

УДК 338.984

Тарумов В.О.

магістрант

Ситник Н.І.

канд. біол. наук, доцент

Національний технічний університет України

“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”

ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. В умовах глобальних трансформаційних процесів сфера інноваційної діяльності набуває особливого значення в економіці розвинених країн. Її розвиток забезпечує соціально-економічне зростання вітчизняних компаній і держави в цілому, що вимагає значних фінансових ресурсів.

Предметом даного дослідження є управління інноваційною діяльністю на підприємстві для досягнення максимальної ефективності, а також виявлення взаємозв'язку між інноваціями та інвестиціями.

Методологія. Контент-аналіз проводився за матеріалами робіт вітчизняних і зарубіжних вчених з використанням статистичних даних. У процесі написання статті використовувалися такі загальнонаукові методи дослідження: логічний та порівняльний аналізи, спостереження, систематизація, абстрагування і узагальнення.

Метою дослідження є аналіз характеру інноваційної діяльності компаній, встановлення її зв'язку з інвестиційними процесами для виявлення напрямків покращення інноваційної та інвестиційної ситуації в Україні. Важливим є обґрунтування доцільності вдосконалення інноваційного управління українськими підприємствами в фокусі реалізації нових проектів шляхом пошуку необхідних

джерел фінансування. Результатом цього є ефективне управління компанією, здатне задовольнити запити споживачів і збільшити прибуток.

Висновки. Дослідження показало, що інноваційно інвестиційна ситуація в Україні характеризується слабкою державною підтримкою інноваційно-інвестиційних проектів та значними проблемами і їх фінансуванні. Це напряду пов'язано з політичною ситуацією, нестабільністю, відсутністю чітких законодавчих норм прямої дії, та відсутність перспектив для дослідників.

Збільшення кількості венчурних компаній це позитивна тенденція в Україні, вона дає можливість забезпечення фінансування вітчизняних інноваційних проектів.

Шляхами покращення інвестиційної та інноваційної ситуації в Україні є: створення комплексу стимулів для залучення інвестицій, подальшого інвестування в людський капітал, підвищення заробітної плати для дослідників; зростання припливу іноземних інвестицій; надання відчутної державної підтримки підприємствам і більш вигідні умови кредитування для них і т. д.

Також необхідно забезпечити прозорість законодавства, поліпшити умови функціонування бізнес-простору і стану ринкової інфраструктури.

Ключові слова: інвестиції, інновації, інноваційний менеджмент, конкурентоспроможність, венчурний фонд.

Tarumov V., Sytnik N.

INVESTMENTS AS A FACTOR OF INNOVATIVE ACTIVITY DEVELOPMENT OF DOMESTIC ENTERPRISES

Annotation. This article identifies the role of innovation in the economies of developed countries in the context of global transformation processes. Its development will ensure socioeconomic growth of local companies and the state as a whole, which will require large financial resources.

Therefore, the topic of this study is to manage innovation in an enterprise with maximum efficiency, as well as to determine the relationship between innovation and investment.

Method. The analysis of the content is based on the work of local and foreign scientists using Ukrainian legislation and statistics provided by experts. The following general research methods were used in the preparation of the article: logical and comparative analysis observation, systematization, abstraction and generalization; The purpose of the study is to analyze the characteristics of innovative activities of companies, to establish its objective relationship with the investment process, to identify areas for improving the innovation and investment situation in Ukraine.

It is important to find the necessary sources of funding and justify the expediency of improving the innovative management of Ukrainian enterprises at the center of new projects. As a result, effective company management is able to meet the needs of consumers and increase revenue.

Conclusions. The study showed that the innovation and investment situation in Ukraine is characterized by weak state support for innovation and investment projects and significant problems and their financing. This is directly related to the political situation, instability, lack of clear legal norms of direct action, and lack of prospects for researchers.

The increase in the number of venture companies is a positive trend in Ukraine, it provides an opportunity to provide funding for domestic innovation projects.

Ways to improve the investment and innovation situation in Ukraine are: creating a set of incentives to attract investment, further investment in human capital, increase salaries for researchers; growth of foreign investment inflow; providing tangible state support to enterprises and more favorable lending conditions for them, etc.

It is also necessary to ensure the transparency of legislation, improve the conditions for the functioning of the business space and the state of the market infrastructure.

Keywords: investment, innovation, innovation management, competitiveness, venture capital fund.

Тарумов В.О., Ситник Н.И.

ИНВЕСТИЦИИ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация. В условиях глобальных трансформационных процессов сфера инновационной деятельности приобретает особое значение в экономике развитых стран. Ее развитие обеспечивает социально-экономический рост национальных компаний и государства в целом, требующие значительных финансовых ресурсов. Предметом данного исследования является управление инновационной деятельностью на предприятии с достижением максимальной эффективности, а также выявление взаимосвязи между инновациями и инвестициями.

Методология. Контент-анализ проводится по материалам работ отечественных и зарубежных ученых с использованием статистических данных. В процессе подготовки статьи использовались такие общенаучные методы исследования: логический и сравнительный анализы, наблюдение, систематизация, абстрагирование и обобщение,

Целью исследования является анализ характера инновационной деятельности компаний, установление ее объективной связи с инвестиционными процессами для выявления направлений улучшения инновационной и инвестиционной ситуации в Украине. Важным является обоснование целесообразности совершенствования инновационного управления украинскими предприятиями в фокусе реализации новых проектов путем поиска необходимых источников финансирования. Результатом этого является эффективное управление компанией, способное удовлетворить запросы потребителей и увеличить прибыль.

Выводы. Исследование показало, что инновационно-инвестиционная ситуация в Украине характеризуется слабой государственной поддержкой инновационно-инвестиционных проектов и значительными проблемами и их финансировании. Это напрямую связано с политической ситуацией, нестабильностью, отсутствием четких

законодательных норм прямого действия, и отсутствие перспектив для исследователей.

Увеличение количества венчурных компаний это положительная тенденция в Украине, она дает возможность обеспечения финансирования отечественных инновационных проектов.

Пути улучшения инвестиционной и инновационной ситуации в Украине являются: создание комплекса стимулов для привлечения инвестиций, дальнейшего инвестирования в человеческий капитал, повышение заработной платы для исследователей; рост притока иностранных инвестиций; предоставление ощутимой государственной поддержки предприятиям и более выгодные условия кредитования для них и т. д.

Также необходимо обеспечить прозрачность законодательства, улучшить условия функционирования бизнес-пространства и состояния рыночной инфраструктуры.

Ключевые слова: инвестиции, инновации, инновационный менеджмент, конкурентоспособность, венчурный фонд.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. В умовах трансформації функціонування ринкового простору концепція інноваційного менеджменту відіграє ключову роль в управлінні будь-якою компанією, і безпосередньо пов'язана з визначенням рівня її конкурентоспроможності.

Інноваційний менеджмент – це незалежна галузь науки про управління та професійну діяльність, яка спрямована на формування та забезпечення умов для інноваційного розвитку організації. Його частиною є управління інвестиціями, яке досліджує механізми інвестування ресурсів в прогресивні проекти; підтримку стабільності і платоспроможності бізнесу при втіленні нових процесів і, врешті решт, пошук шляхів прискорення створення інноваційних проектів.

Сучасні наукові дані говорять про те, що найбільш ефективним капіталовкладенням бізнес-компаній є фінансування нових продуктів: підприємство може отримати значний прибуток від успішного запуску інновацій.

Актуальність досліджень в будь-якому секторі економіки вимагає розрахованих капітальних вкладень з метою отримання соціально-економічних ефектів, отримання додаткового прибутку і зростання конкурентоспроможності компанії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значна кількість робіт відомих зарубіжних економістів, зокрема, Йозефа Шумпетера (1982), Самнера Твісса (1989), Бориса Санто (1990), Маріана Хаучека (1992), Пітера Друкера (2007), Джозефа Стирлінга (2011) та ін. присвячена теоретичним питанням розвитку інноваційного та інвестиційного середовища, визначенню шляхів залучення фінансових ресурсів для реалізації новітніх розробок, а також трансформації сучасних підходів до управління підприємством задля впровадження сучасних винаходів.

Дослідження українських вчених були присвячені таким питанням: вплив інновацій та інвестицій на стратегічну діяльність підприємств, виявлення факторів розвитку, які слід враховувати при формуванні інноваційно-інвестиційної державної політики [1]; управління інвестиціями та інноваціями в компанії, моніторинг попиту на прогресивні розробки та оцінка їх ефективності [2]; визначення пріоритетних напрямків вдосконалення інноваційної та інвестиційної діяльності в сучасних умовах трансформації бізнес-середовища[3]; аналіз основних напрямків, потенційних можливостей і загроз прогресивного розвитку України [4]; аналіз системи міжнародних показників для оцінки ресурсів країни і можливостей реалізації потенціалу України з метою прискорення інноваційного розвитку [5] та ін.

Ці проблеми, на наш погляд, потребують подальшого обговорення, зокрема визначення перспектив розвитку українського інноваційного простору, з акцентом на важливість більш активного пошуку і залучення інвестицій вітчизняними компаніями в провідні сектори економіки.

Формування цілей статті (постановка завдання). Інноваційна сфера підприємства тісно взаємопов'язана з інвестиціями: реалізація інновацій передбачає визначення джерел їх фінансування.

Мета статті полягала в тому, щоб проаналізувати сутність інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, встановити її зв'язок з інвестиційними процесами, визначити напрямки поліпшення інноваційної та інвестиційної ситуації в Україні.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб вижити в сучасних конкурентних умовах, підприємство повинно постійно впроваджувати інновації. Інноваційна діяльність стає важливою вимогою соціально-економічного розвитку, орієнтованою, в першу чергу, на підвищення конкурентоспроможності продукції підприємства.

Поняття конкурентоспроможності включає в себе характеристику товарів, яка відрізняє їх від аналогів конкурентів за рівнем задоволення певних потреб споживачів і витрат на її виробництво. Основними факторами конкурентоспроможності товару є споживчі ознаки і ціна. Важливу роль відіграють і такі фактори, як реклама, імідж підприємства, рівень обслуговування та ін.

Ефективне управління компанією в напрямку підвищення ступеня конкурентоспроможності продукції забезпечує оптимальне співвідношення її елементів – зростання якості товару, зниження собівартості продукції, і поліпшення рівня обслуговування. Кожен з цих факторів можна розглядати як складний окремий об'єкт управління. Зокрема, на обсяг витрат впливають ціна, якість сировини і електроенергії, кваліфікація працівників, заробітна плата персоналу і адміністративні витрати. Всі компоненти визначаються технічним рівнем виробництва, конструкцією виробничого процесу та управлінням.

Одним із шляхів забезпечення конкурентоспроможності продукції є інноваційна діяльність компаній. Відзначимо, що США порівняно з іншими країнами світу виділяють найбільші кошти на наукові дослідження і впровадження інновацій. Згідно з даними рейтингу індексу глобальної конкурентоспроможності, держава

щорічно витрачає на науку 405 млрд доларів (до 2,7% ВВП). Друге місце займає Китай, де обсяги наукових досліджень складають 338 млрд доларів на рік (2,1% ВВП), третє – Японія, 160 млрд доларів. Для порівняння: на підтримку інновацій Україна витрачає з бюджету 16 млрд грн на рік, тобто 0,8% ВВП [3]. Щодо країн ЄС, мінімальні показники інноваційної активності спостерігаються в Португалії – 26% і в Греції – 29%, однак навіть такі показники є кращими ніж в Україні. У порівнянні з провідними державами, такими як Нідерланди (62%), Австрія (67%), Німеччина (69%), Данія (71%) та Ірландія (74%), наша країна відстає майже в п'ять разів[4].

Кінцевим результатом інноваційної діяльності є реалізація передових винаходів і освоєння виробничого процесу. Стимулом до створення інноваційних проектів може бути як науково-технічний розвиток, так і маркетингові дослідження, спрямовані на виявлення незадоволених потреб споживачів. Основні критерії вибору інновацій представлені нижче (Таблиця 1).

Таблиця 1

Критерії вибору інновацій

Критерії вибору	Сутність
Відповідність цілям компанії	імідж підприємства; прийнятний рівень ризику; запланований час реалізації
Ринок	ймовірна потреба в продукті; можливість комерційного успіху; очікуваний обсяг продажів; співвідношення витрат / продукту; початкові витрати та джерела їх отримання; стратегія конкуренції; необхідні канали збуту
Науково-технічні	дотримання загальної стратегії збуту; ймовірність технічного успіху; витрати та умови проекту; патентна чистота; наявність науково-технічних ресурсів; перспективи науково-технічного розвитку
Фінансові	рух витрат і доходів у часі; вплив на інші продукти
Продуктивний	виробнича потужність; виробничі витрати; безпека виробництва; необхідність співпраці
Екологічні	структура та кількість використаних енергоресурсів; структура та кількість викидів; умови використання продукції

Джерело: [7, с. 332]

В цілому інноваційний процес в компанії охоплює чотири етапи:

- 1) проведення фундаментальних досліджень і отримання винаходів;
- 2) прикладні дослідження,
- 3) експериментальні проекти;
- 4) комерціалізація технологічних інновацій, їх повне використання.

Основою процвітання компанії є підпорядкування власної діяльності цілям розробки, виробництва і маркетингу конкурентоспроможних продуктів з акцентом на довгостроковий успіх і потреби споживачів. При цьому дохід від впровадження інноваційного продукту протягом тривалого часу може бути відсутнім, а ресурси тільки споживатися. Після цього успішна інновація швидко поширюється, забезпечуючи повернення інвестицій в неї як мінімум в п'ятдесят разів. В іншому випадку проект вважається невдалим. Компанії концентрують свою діяльність на розробці і впровадженні нових продуктів при наявності потенційних типів ризику (Таблиця 2)

Таблиця 2

Класифікація потенційних ризиків підприємницькій діяльності

Тип ризику	Частина, %
систематичні фінансові ризики	100
операційний ризик	89,6
кредитний ризик	14,3
інформаційний ризик	9,1
кадровий ризик	3,9
обман ділових партнерів	1,2

Джерело: [8]

Інноваційний ризик являє собою ймовірність втрат при інвестуванні коштів в нові технології, повна гарантія очікуваного попиту на які практично відсутня. Найбільш притаманними сьогодні є такі його різновиди: реалізація помилково обраного проекту; відсутність згоди між партнерами; маркетинговий ризик, пов'язаний з умовами поставок і продажів.

Бізнес-лідери підприємства повинні навчитися ефективно управляти інноваційними ризиками, щоб уникнути можливих негативних результатів. Бажано управляти інноваційними процесами діяльності компанії таким чином, щоб персонал сприймав впровадження прогресивних розробок у виробництво як сприятливу можливість і очікуваний прибуток найближчим часом.

Одним з основних показників рівня розвитку інноваційної активності в державі є матеріальна підтримка науковців. Це важливий фактор, який стримує «відтік мізків». Так, за даними The New York Times, дослідників найбільше цінують в Канаді, США, Італії, Великобританії та Саудівській Аравії, де їх місячна зарплата в середньому дорівнює 5000-9000 доларів. В останні роки доходи вчених в Індії помітно зросли, перевищивши 7000 доларів. У Китаї, де кілька років тому вчені отримували близько 250-300 доларів, уряд збільшив зарплати в рази, оскільки розвиток науки і освіти є частиною національної програми економічного зростання.

В Україні, за даними Державної служби статистики, середньомісячна заробітна плата вчителів і вчених коливається в межах 100-300 доларів, що призводить до негативних наслідків: за різними оцінками, від 6000 до 9000 представників інтелектуальних професій щорічно покидають нашу країну. У той же час вік 80-85% наукових кадрів наближається до передпенсійного [3].

Останнім часом відбувається поява державних програм, які проголошують перехід України на інноваційний напрямок соціально-економічного розвитку із забезпеченням державної підтримки. Також розглядається проект інноваційного кодексу і створення національної венчурної компанії. Використання прогресивних досліджень сусідніх країн вітчизняними вченими зростає, але помітні зрушення в інноваційному розвитку держави відсутні.

Інвестиційний процес – це довгострокове залучення капіталу, яке використовується з метою розвитку, розширення виробництва і одержання доходів. Інвестиційна політика підприємства являє собою комплекс тактичних управлінських рішень, які спрямовані на способи залучення і витрачання коштів на цілі інвестування.

Початком інвестицій в інноваційну діяльність компанії може бути наступна послідовність дій:

- вибір інвестиційної політики;
- моніторинг об'єктів інвестування;
- створення портфеля об'єктів;
- оцінка раціональності кожного із запропонованих об'єктів;
- визначення ефективності проекту та аналіз інноваційного портфеля.

Критеріями привабливості пошуку ресурсів є реальність їх використання, потенційні можливості, економічна ефективність і рівень ризику застосування. Власні кошти компанії відрізняються найбільшою доступністю, що орієнтує адміністрацію на їх ефективне використання, і вони мають низький рівень втрати контролю над активами.

Залучення кредитних ресурсів також сприяє реалізації інноваційних проектів, але має низький ступінь охоплення. Елементи привабливості інноваційних проектів для інвесторів діляться на фінансово-економічні та неекономічні. Як правило, вкладники зацікавлені в можливості отримання високих доходів, але іноді вкладають гроші в реалізацію нового продукту без отримання прямого економічного результату.

Це відноситься, зокрема, до експериментальних соціальних проектів, певних екологічних заходів, які найчастіше мають негативні фінансові результати. Зазвичай мотивацією підприємств до реалізації таких проектів є підтримка іміджу, налагоджування співпраці з місцевою громадою та ін.

При прийнятті рішень про фінансування інноваційних проектів інвесторам необхідно знати період, протягом якого кошти будуть повернуті, і умови отримання розрахованого прибутку [6, с. 736].

Сьогодні особливою системою інвестування в нові проекти і одним з основних механізмів зростання багатьох іноземних підприємств є венчурне інвестування. Зокрема, венчурне інвестування зумовило успіх таких компаній як DEC, Apple, Compaq, Sun, Microsoft, Intel, Silicon Graphics, Google, Skype.

Венчурний капітал використовують країни ЄС, Тайвань, Китай, Ізраїль і так далі. В Україні зареєстровано понад 600 відповідних фондів, з яких функціонують трохи більше 100. Сферами їх діяльності, як правило, є будівництво і торгівля енергоресурсами. Деякі венчурні фонди займаються фінансуванням інших традиційних проектів але не більше харчових інновацій [9].

На сьогоднішній день основною функцією українських венчурних фондів є «інструментальна», яка законодавчо сприяє вдосконаленню податкових процесів в Україні.

При фінансуванні українських інноваційних проектів необхідно відзначити наявність істотного потенціалу для залучення інвестицій. Йдеться про створення індустріальних парків, модернізацію виробництва, розвиток аграрної сфери, альтернативної енергетики, авіаційної галузі, туризму. У кращому випадку сучасні інвестори зацікавлені в інноваційному удосконаленні аграрного та виробничого секторів в цій області. Все це може служити практичним посібником у напрямку зростання інноваційної активності підприємств інших регіонів України.

Висновки. Проведене дослідження показує, що стан розвитку інноваційної діяльності вітчизняних компаній незадовільний: Україна посідає останнє місце серед європейських країн. Інноваційна діяльність потребує інвестицій, однак державна підтримка їх в нашій країні досить мала в контексті ВВП держави. Ситуація в Україні характеризується дефіцитом державної підтримки в інвестиційно-інноваційній сфері та складнощами в залученні фінансів. Останнє прямо пов'язане з політичною ситуацією, нестабільністю, відсутністю чітких законодавчих норм прямої дії, а також незначною оплатою праці винахідників. У той же час, позитивним напрямком інноваційного розвитку в Україні є тенденція до збільшення венчурних компаній, що безпосередньо забезпечують інвестиції в вітчизняні винаходи та розробки.

Поліпшення інвестиційної та інноваційної ситуації в Україні можливе шляхом створення комплексу стимулів для залучення інвестицій, подальшого інвестування в людський капітал, підвищення заробітної плати для дослідників; зростання припливу

іноземних інвестицій; надання відчутної державної підтримки підприємствам і більш вигідних умов кредитування для них і т. д.

Важливо забезпечити прозорість законодавства, поліпшити умови функціонування бізнес-простору і стан ринкової інфраструктури, вжити заходів щодо поліпшення стану навколишнього оточення.

Позитивним напрямком українського інноваційного розвитку є тенденція до збільшення венчурних компанії, які безпосередньо забезпечують інвестиції в новітні вітчизняні винаходи. Однак показники діяльності цих установ свідчать про те, що особливих стимулів і гарантій для інвестицій в такі проекти немає, і ризики інвестування залишаються високими.

Покращити інвестиційну та інноваційну ситуацію в Україні можливо за рахунок концентрації фінансових вкладень в пріоритетні напрямки інноваційного розвитку в розрізі регіонів за рахунок використання ефективного управління, що буде сприяти економічному зростанню нашої держави.

Необхідно створити комплекс стимулів для залучення інвестицій, подальшого інвестування в людський капітал, підвищення заробітної плати дослідників, що може забезпечити прискорене впровадження сучасних технологій на вітчизняних підприємствах; зростання припливу іноземних інвестицій; надання відчутної державної підтримки компаніям (державні закупівлі, податкові пільги, спрощення процедур ліцензування, фінансування) і більш вигідні умови кредитування.

Література:

1. Андрющенко І. Є. Вплив інновацій та інвестицій на стратегічний розвиток промислового підприємства. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2014. Вип. 1(2). с. 288-294.

2. Скібіцький, О. М. Інноваційний та інвестиційний менеджмент. К. Центр учбової літератури. 2009. 408 с.
3. Ушеренко С. В. Інноваційно-інвестиційна діяльність українських підприємств: аналіз сучасного стану і визначення пріоритетів активізації. *Економічний часопис – XXI*. 2014. №7-8(2), с. 56-59.
4. Сокач М. І. Цікал А. С., Гаватюк Л. С. Стан та розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 1(1). С. 171-174.
5. Левківський О. В. Міжнародні індикатори оцінки інноваційного потенціалу України та його реалізації. *Інтелект XXI*. 2017. № 4. с.78-82.
6. Поршнев, А. Х., Азоев, Х. Л., Баранчеев, В. П., Румянцева, З. П., Саломатін, Н. А. Управление организацией. М.: Инфра М. 2016. 736 с.
7. Голлер І. Бесант Д. Креативність для управління інноваціями. New York: Routledge. 2017. С. 332.
8. Forbes: Врятувати майбутнє. URL: <https://www.agrilab.ua/forbes-vryatuvaty-majbutnye-pershyj-rejtyng-najinnovatsijnishyh-kompanij-ukrayiny/>
9. Українська Асоціація Інвестиційного Бізнесу. URL:<https://www.uaib.com.ua/>

References:

1. Andryushchenko I.E. The impact of innovation and investment on the strategic development of industrial enterprises. Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property. Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property. 2014. Vip. 1 (2). with. 288-294.
2. Skibitsky, O.M. Innovation and investment management. K. Center for Educational Literature. 2009. 408 p.
3. Usherenko S.V. Innovation and investment activities of Ukrainian enterprises: analysis of the current state and prioritization of activation. *Economic Journal - XXI*. 2014. №7-8 (2), p. 56-59.

4. Sokach M.I. Tsikal A.S., Gavatyuk L.S. Status and development of innovation and investment activities in Ukraine. A young scientist. 2016. № 1 (1). Pp. 171-174.
5. Levkivsky O.V. International indicators for assessing the innovation potential of Ukraine and its implementation. Intelligence XXI. 2017. № 4. pp.78-82.
6. Porshnev, A.H., Azoev, H.L., Baranchev, VP, Rummyantseva, ZP, Salomatin, NA Management of the organization. M .: Infra M. 2016. 736 s.
7. Goller I. Besant D. Creativity for innovation management. New York: Routledge. 2017. S. 332.
8. Forbes: Save the future. URL: <https://www.agrilab.ua/forbes-vryatuvaty-majbutnye-pershyj-rejtyng-najinnovatsijnishyh-kompanij-ukrayiny/>
9. Ukrainian Investment Business Association. URL: <https://www.uaib.com.ua/>